

(s. 102). Odwołując się m.in. do poglądów Platona, wskazuje, że istnienie instytucji rodziny uniemożliwia zapewnienie dzieciom równych szans rozwoju. Rozumiejąc jednak, że poświęcenie relacji rodzinnych w imię sprawiedliwości byłoby zdecydowanie za dużą ofiarą, szuka innych rozwiązań. Ostatecznie dochodzi do wniosku, że poszczególni obywatele mają obowiązek działania na rzecz dzieci w potrzebie zarówno poprzez wsparcie rozwiązań instytucjonalnych, jak i poprzez osobiste zaangażowanie (por. s. 108-109).

Wśród zalet omawianej książki jako pierwszą należy wymienić odwagę autora do podejmowania tematów trudnych i kontrowersyjnych. Na uznanie zasługuje obecność obszernych przypisów i odnośników, które nie tylko ukazują wielość publikacji, z których korzysta Prusak, ale też pozwalają pogłębić podejmowane tematy. Warto też docenić, że autor, komentując przywoływane poglądy, potrafi dostrzec zarówno opinie wartościowe, jak i słabości u przedstawicieli diametralnie różnych nurtów myślowych, a zatem stara się być obiektywny. Na uwagę zasługuje też odwoływanie się przez Prusaka do utworów literackich – szczególnie do *Frankensteina* M. Shelley oraz *Raju utraconego* J. Milтона – oraz biblijnej historii o Hiobie jako ilustracji do swoich refleksji. Jednocześnie wydaje się niejasne posłużenie się przykładem Dawida i Batszeby w rozdziale czwartym (por. s. 69-70). Ze strony literackiej książka jest trudna w odbiorze ze względu na liczne powtórzenia i samocytowanie oraz kilkakrotne wyjaśnianie tych samych pojęć innymi słowami. Chociaż można to uzasadnić popularnonaukowym stylem publikacji, pozostaje jednak wrażenie, że opracowanie mogłoby być krótsze, nie tracąc na wartości. Generalnie książkę tę można uznać za wartą lektury ze względu na oryginalność spojrzenia na kwestie bioetyczne z punktu widzenia obowiązków rodzicielskich. Nie należy jednak oczekiwać, że lektura da całościowe i ostateczne rozwiązania – jest raczej przyczynkiem i zachętą do dalszych badań. Tym bardziej, że niektóre z rozważanych kwestii pozostają na razie teoretyczne i na pewno będą potrzebowały bardziej wnikliwej analizy i oceny w momencie, gdy technika dojdzie do ich realizacji.

Alena Androsik
Doktorantka w Instytucie Teologii Moralnej KUL

Edmund KOWALSKI CSsR, *Człowiek i bioetyka. Zagadnienia biomedyczne dla duszpasterzy i katechetów*, Kraków: Wydawnictwo Homo Dei 2015, ss. 329.

Postęp naukowy i technologiczny – zwłaszcza w kilku ostatnich dekadach – stanowi wielkie wyzwanie dla całej ludzkości. Dlatego też powinien on stać się przedmiotem odpowiedzialnej refleksji, której ostateczną perspektywę odsłania jedna z fun-

damentalnych zasad głoszonej przez Kościół cywilizacji miłości: prymat etyki nad techniką. Ten prymat porządku etycznego nad postępem o charakterze technicznym wynika z faktu, że osiągnięcia współczesnej technologii, zwłaszcza w dziedzinie życia i zdrowia ludzkiego, będą tylko wówczas mogły być uznane za prawdziwy postęp ludzkości, gdy będą służyły prawdziwemu dobru konkretnej osoby i całej ludzkości.

Kościół w żadnej mierze nie odrzuca postępu w dziedzinie medycyny i biotechnologii, ale przestrzega przed nieodpowiedzialnym doń podejściem. Powinien on prawdziwie służyć człowiekowi i nie sprzeciwiać się jego godności. To rozstrzygające kryterium dla oceny określonego postępu technicznego w dziedzinie ludzkiego życia i medycyny jest wezwaniem do odpowiedzialności nie tylko dla lekarzy i dla prowadzących eksperymenty w tej dziedzinie, by nie traktowali człowieka jedynie jako przedmiotu manipulacji technicznej, ale także dla odpowiedzialnych za przepowiadanie nauki Kościoła w zakresie moralności.

W świetle tych uwag natury ogólnej z zadowoleniem i uznaniem należy przyjąć ukazanie się na rynku wydawniczym książki Edmunda Kowalskiego CSsR pt. *Człowiek i bioetyka. Zagadnienia biomedyczne dla duszpasterzy i katechetów*, wydanej w Wydawnictwie Homo Dei. Autor jest redemptorystą, profesorem Akademii Alfonsjańskiej w Rzymie, wybitnym specjalistą w dziedzinie bioetyki. Studiował w Polsce, Francji i Stanach Zjednoczonych. Opublikował m.in. *Ludzie ducha* (2006), *Ludzie słowa* (2006), *Osoba i bioetyka. Zagadnienia bioetyczne dla duszpasterzy i katechetów* z przedmową kard. Zenona Grocholewskiego (2009).

Recenzowana monografia stanowi, jak podkreśla sam autor we wprowadzeniu, „organiczną drugą część” wydanej 6 lat wcześniej *Osoby i bioetyki*. Powodem jej opublikowania było z jednej strony wielkie zainteresowanie i życzliwe przyjęcie przez czytelników, z drugiej zaś opracowanie nowych zagadnień z zakresu refleksji bioetycznej, które nie znalazły się w pierwszej części lub były najwyżej wspomniane. Już ten fakt potwierdza rozszerzanie i ciągłą aktualizację badań naukowych prowadzonych przez autora i uwzględnianie w publikacjach coraz to nowych zagadnień, będących przedmiotem współczesnej refleksji i dyskusji bioetycznej.

Na wybór materiału i prezentowaną metodę miał wpływ jasno określony katechetyczno-duszpasterski cel opracowania. Książka obejmuje najważniejsze kwestie biomedyczne będące przedmiotem współczesnej refleksji bioetycznej i teologicznomoralnej, zogniskowane wokół trzech podstawowych etapów życia człowieka, ze szczególnym uwzględnieniem ingerencji biomedycznych u jego początku (część I: *Bioetyka u początków życia ludzkiego*, s. 9-119), w jego trwaniu (część II: *Bioetyka w obliczu życia, zdrowia i choroby człowieka*, s. 121-240) oraz przy końcu życia ludzkiego (część III: *Bioetyka u kresu życia ludzkiego*, s. 241-301).

W części I zostały omówione następujące kwestie: problem płodności i niepłodności człowieka, diagnostyka i leczenie niepłodności wraz z naprotechnologią i rodzicielstwem adopcyjnym, odpowiedzialne rodzicielstwo obejmujące naturalne planowanie rodziny, antykoncepcja będąca przejawem seksualności bez prokreacji oraz aborcja prenatalna jako zabicie dziecka nienarodzonego. Z kolei część II prezentuje tematykę homoseksualizmu, transseksualizmu i zmiany płci, pedofilii, czyli przemoc seksualnej wobec nieletnich, kwestie związane z medycyną estetyczno-plastyczną

(operacje plastyczne, piercing, tatuaże, skaryfikacja i inne formy ekstremalnej dekoracji ciała) oraz elementy etyki sportu ze szczególnym omówieniem i oceną dopingu w sporcie. Ostatnia część podejmuje zagadnienia eutanazji oraz samobójstwa.

Szeroka panorama prezentowanych kwestii, które bez wątpienia interesują współczesnego człowieka, zwłaszcza młodego, nie jest jedyną zaletą publikacji. Za szczególnie adekwatną i pomocną dla czytelnika w przyswojeniu niełatwych zagadnień należy uznać zastosowaną przez autora metodę naukowego dyskursu i zarazem jego prezentacji. Polega ona wprawdzie na wyszczególnieniu i omówieniu podstawowych wymiarów danej kwestii biomedycznej (aspekt fenomenologiczno-naukowy). Następnie kwestia ta zostanie poddana analizie pod kątem wskazania i pogłębienia wymiaru antropologicznego, filozoficznego i teologicznego danej interwencji biomedycznej, by w ostatnim kroku odczytać wartości i wskazać ogólne i szczegółowe zasady moralne (normy etyczne) związane z danym faktem biomedycznym w relacji do życia ludzkiego, jego integralności i godności osoby ludzkiej (aspekt etyczny). One ostatecznie decydują o dopuszczalności lub jej braku działań biomedycznych tak na płaszczyźnie indywidualnej, jak i społecznej. Opracowanie wszystkich zagadnień bioetycznych zostało dokonane w oparciu o założenia personalistycznej koncepcji etyki i antropologii, na co wskazuje sam tytuł książki: *Człowiek i bioetyka* oraz nauczanie moralne Kościoła katolickiego. W tej perspektywie naczelną i uniwersalną normę moralną bazującą na godności osoby ludzkiej, stworzonej na obraz i podobieństwo Boga, której niepowtarzalne dobro wyznaczone zostało przez jej specyficzny, osobowy sposób istnienia.

Trzeba także dodać, że wskazana metoda prezentacji zagadnień biomedycznych i ich waluacji została dodatkowo wzbogacona zarysem historycznym, cytatami z podstawowych tekstów Magisterium Kościoła i międzynarodowych dokumentów prawno-etycznych odnoszących się bezpośrednio do poszczególnych zagadnień bioetycznych oraz podstawową literaturą przedmiotu, zamieszczoną także w Internecie. Dzięki temu monografia o. prof. Kowalskiego staje się doskonałym podręcznym kompendium bioetycznym, które powinno znaleźć się w bibliotece każdego duszpasterza i katechety. Forma dydaktycznego przekazu poruszanych zagadnień, a także schemat ich prezentacji odpowiadający schematowi konspektu dydaktyczno-pedagogicznego, czyni publikację wielce pomocnym narzędziem w katechezie i w duszpasterstwie. Publikacja może być także podręcznikiem dla kursów bioetycznych prowadzonych dla świeckich, dla małżonków czy pracowników medycznych. Została ona wydana bardzo starannie pod względem edytorskim. Jej lekturę ułatwiają podkreślenia tekstu, graficznie wyodrębnione zestawienia, schematy i fragmenty nauczania Kościoła oraz innych dokumentów, aktualne dane statystyczne, a także zamieszczony na końcu słownik wybranych terminów biologiczno-medycznych.

Katarzyna Kołtun
Doktorantka w Instytucie Teologii Moralnej KUL